

УДК 316.44 (477)

Бліхар Марія Миронівна,
доктор юридичних наук, доцент, доцент
кафедри конституційного та міжнародного права
Інституту права та психології,
Національного університету
«Львівська політехніка»
ORCID 0000-0003-2974-0419

Бурило Юрій Павлович,
доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри адміністративного
права і процесу
Київського національного економічного
університету імені Вадима Гетьмана
ORCID 0000-0001-8743-7739

Пархоменко-Куцевіл Оксана Ігорівна,
доктор наук з державного управління,
завідувач кафедри публічного управління
Міжрегіональної Академії управління персоналом
ORCID 0000-0002-0758-346X

СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ РОЗВИТОК ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД У ПРОЦЕСІ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Мета роботи. Дослідити в теоретичному аспекті соціокультурний розвиток об'єднаних територіальних громад в процесі децентралізації влади в Україні. **Методологія** дослідження побудована з урахуванням необхідності використання міждисциплінарного підходу, що поєднує можливості культурології, соціології, мистецтвознавства, права, державного управління та інших гуманітарних наук. **Наукова новизна** одержаних результатів полягає в обґрунтуванні поняття децентралізації в розрізі соціокультурних особливостей процесу становлення та розвитку об'єднаних територіальних громад. **Висновки.** У результаті дослідження встановлено, що соціокультурний розвиток об'єднаних територіальних громад в процесі децентралізації органів державної влади передбачає суттєву зміну суспільства, яка повинна призвести до появи нових суспільних відносин, інститутів, норм і цінностей. Цей процес передбачає формування духовно багатой українськомовної, патріотично налаштованої особистості. Для виконання завдання необхідно об'єднаним територіальним громадам розробляти ключові поняття й положення соціокультурного підходу щодо покращення розвитку відповідних територій, окреслити практичні аспекти застосування соціокультурного підходу в даній сфері; розглянути соціокультурний потенціал населення відповідно до місцевості та традицій краю, побудованого на краєзнавчих матеріалах тощо.

Ключові слова: культура, суспільство, об'єднана територіальна громада, соціокультурний розвиток, право, децентралізація.

Бліхар Марія Миронівна, доцент, доцент кафедри конституційного та міжнародного права, Інституту права та психології, Національного університету «Львівська політехніка»; Бурило Юрій Павлович, доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри адміністративного права і процесу Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана; Пархоменко-Куцевіл Оксана Ігорівна, доктор наук по державному управлінню, завідувач кафедри публічного управління Міжрегіональної Академії управління персоналом

Социокультурное развитие объединенных территориальных общин в процессе децентрализации

Цель работы. Исследовать в теоретическом аспекте социокультурное развитие объединенных территориальных общин в процессе децентрализации власти в Украине. **Методология исследования** построена с учетом необходимости использования междисциплинарного подхода, сочетающего возможности культурологии, социологии, искусствоведения, права, государственного управления и других гуманитарных наук. **Научная новизна** исследования заключается в обосновании понятия децентрализации в разрезе социокультурных особенностей процесса становления и развития объединенных территориальных общин. **Выводы.** В результате исследования установлено, что социокультурное развитие объединенных территориальных общин в процессе децентрализации органов государственной власти предусматривает существенное изменение общества, которая должна привести к появлению новых общественных отношений, институтов, норм и ценностей. Этот процесс предусматривает формирование духовно богатой украиноязычной, патриотически настроенной личности. Для выполнения задания необходимо объединенным территориальным общинам разрабатывать ключевые понятия и положения социокультурного подхода по улучшению развития соответствующих территорий, определить практические аспекты применения социокультурного подхода в данной сфере; рассмотреть социокультурный потенциал населения в соответствии с местности и традиций края, построенного на краеведческих материалах и тому подобное.

Ключевые слова: культура, общество, территориальная община, социокультурное развитие, право, децентрализация.

Blikhar Mariya, Doctor of Juridical Sciences, Docent, Associate Professor at the Department of constitutional and international law, Lviv National University Lviv Polytechnic; Burylo Yuriy, Doctor of Law, Associate Professor, Head of the Department of Administrative Law and the process of Vadym Hetman Kiev National Economic University; Parkhomenko-Kutsevil Oksana, Doctor of Sciences in Public Administration, Head of the Department of Public Administration of the Interregional Academy of Personnel Management

Sociocultural development of joint territorial groups in the decentralization process

The purpose of the article. To study in the theoretical aspect the socio-cultural development of the combined territorial communities in the process of decentralization of power in Ukraine. **The methodology** is based on the need to use an interdisciplinary

©Бліхар М. М., 2019

©Бурило Ю. П., 2019

©Пархоменко-Куцевіл О. І., 2019

approach that combines the possibilities of cultural studies, sociology, art studies, law, public administration and other humanities. **The scientific novelty** of the results is to substantiate the notion of decentralization in the context of the sociocultural features of the process of formation and development of the united territorial communities. **Conclusions.** As a result of the study, it was established that the socio-cultural development of the united territorial communities in the process of decentralization of state authorities involves a significant change in society, which should lead to the emergence of new social relations, institutions, norms, and values. This process involves the formation of a spiritually rich Ukrainian-speaking, patriotic personality. To accomplish the task, it is necessary for the united territorial communities to develop the key concepts and provisions of the socio-cultural approach to improve the development of the respective territories, outline the practical aspects of applying the socio-cultural approach in this area; to consider the socio-cultural potential of the population in accordance with the localities and traditions of the region, built on regional studies materials, and others like that.

Key words: culture, society, territorial community, sociocultural development, law, decentralization.

В умовах «гібридної» війни на сході України, анексії Криму та інформаційної війни, особливо актуальною є думка, що процес формування зростаючої молоді та населення України має відбуватися в широкому розвивально-виховному, інформаційно-патріотичному та морально-духовному контексті з урахуванням соціокультурних цінностей держави. Студіювання питання соціокультурного підходу розвитку об'єднаних територіальних громад в процесі децентралізації є сьогодні актуальним з багатьох аспектів, яка триває з 2014 року і є пріоритетним серед реформ в Україні.

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю уточнення та законодавчого закріплення становлення та розвитку об'єднаних територіальних громад в процесі децентралізації. Децентралізація передбачає створення належних матеріальних (майно, зокрема земля, що перебувають у власності територіальних громад), фінансових (податки та збори, що пов'язані з територією відповідної адміністративно-територіальної одиниці), соціокультурні аспекти, проблеми медичної реформи та умов їх організаційного забезпечення та виконання органами місцевого самоврядування.

Аналіз джерел. Надзвичайно складна міждисциплінарна проблематика щодо соціокультурного розвитку об'єднаних територіальних громад в сучасних умовах державотворення. Однак окремі моделі та підходи до забезпечення та їх функціонування аналізуються у наукових дослідженнях в працях Н. Дон, А. Касперович, Н. Лапін, В. Лобас, Р. Миліян, О. Підкуйло, М. Швед та ін.

Соціальний розвиток об'єднаних територіальних громад виходить з того, що його головною метою є людина, її потреби та інтереси. Формально цей підхід знайшов своє відображення у більшості документів з питань регіонального і місцевого розвитку в Україні, але на практиці він ускладнюється рядом економічних, а також культурних і психологічних проблем, що знаходять своє відображення у реальній політиці об'єднаних територіальних громад – домінування економічного над соціальним. Соціальний підхід отримав подальший розвиток у соціокультурному підході, основна ідея якого полягає в тому, що в його межах суспільство розглядається в єдності культури і соціальності, що формуються діяльністю людини [4, 3-4]. З точки зору цього підходу, культура і соціальність являють собою взаємопов'язані і взаємообумовлені аспекти життєдіяльності тієї чи іншої територіальної громади як цілісної соціокультурної системи. У ролі соціокультурних суб'єктів можуть виступати як територіальні громади, так і громади за інтересами, а також окремі громадяни [8, 6]. У контексті соціокультурного підходу, на думку А. Касперовича, і індивід, і спільнота у певному сенсі є первинними суб'єктами, але первинність ця має різну природу. Індивід первинний як джерело будь-якої активності, у тому числі соціальної та культурної, а спільнота, до якої він належить, у вирішальній мірі визначає змістовний бік активності її індивідів [3, 447].

Органи місцевого самоврядування за своїм призначенням та відповідно до чинного законодавства повинні бути соціально відповідальними. Але на практиці діяльність органів місцевого самоврядування має ряд певних проблеми у цій сфері. По-перше, не використовуються стандартизовані практики, звітність та інші елементи систем соціальної відповідальності, які ще не унормовані у законодавстві України, але є поширеними в міжнародній практиці. І тому, незважаючи на природну соціальну відповідальність органів місцевого самоврядування, постає питання підвищення соціальної відповідальності в публічному управлінні. На сьогодні необхідне усвідомлення соціальної відповідальності на новому якісному рівні, як з позиції господарюючих суб'єктів, органів влади, так і громади [10, 244-245].

Групу людей, що має загальні ознаки, повне або часткове самоврядування, називають громадою. Громада завжди впливає на формування суспільної свідомості. Відповідно до української соціологічної традиції громада є центральним осередком соціального життя. Виникнувши в епоху розпаду родових стосунків і склавшись у період феодалізму, вона мала громадське землеволодіння, при якому певні ділянки землі належали селянській громаді. Спочатку громади були основними територіально-адміністративними одиницями, пов'язаними з однією оселею. Існували також церковні громади, громади спільного користування майном. Характерною ознакою спільнот-громад було широке самоуправління (громадське віче), що функціонувало у містах і селах України впродовж тривалого історичного періоду [7, 8-9].

У ході децентралізації місцева влада у спроможних об'єднаних територіальних громадах отримала значні повноваження і ресурси. Разом з тим, до органів місцевого самоврядування перейшла величезна відповідальність за підвищення якості життя людей, за всебічний розвиток громади, в тому числі – культурний. Децентралізація збільшила роль локальної культури у житті кожної громади.

Культурні особливості території усе частіше сприймаються як цінний набуток громади, як можливості для розвитку традицій, туризму, ремесел, а отже – і економіки [9].

Г. Мільбрادت зазначив: «Децентралізація є найуспішнішою з українських реформ» [1]. Він також зауважив, що децентралізація змінює ставлення людей до долі власної громади і країни. «Із власного досвіду знаю, що люди стають більш відповідальними. Україна вже через рік стане іншою. Країна керуватиметься насамперед знизу вгору, а – не навпаки. Успіх України впливає і на Європу. Чим більше успіху матиме ваша держава, тим краще буде для Європи» [1].

Отже, реформування соціокультурної сфери – це досить широке поняття. Це і необхідність реформування галузей, що переживають кризу (кіно, музеї, театри, заклади освіти, тощо), і потреба трансформувати інструменти управління соціокультурної сфери; і потреба змінити підходи до збереження і примноження культурної спадщини, гармонізувати законодавчу базу, зробити ефективною систему соціального захисту, та ефективну молодіжну політику. Найголовнішою умовою наведеного є реформування на рівні територіальних громад, де громадяни отримують базові соціокультурні послуги, де постійно живуть і працюють, тобто зазнають впливу навколишнього середовища, яке або надихає їх на самореалізацію, або спонукає шукати десь кращих умов [2, 3-4].

Ефективний розвиток територій можливий завдяки суспільній свідомості, або масовій свідомість, яка формується під впливом певної культури, а також коли на неї впливають свідомості усіх людей, що залучені до суспільного процесу.

Соціальна культура – поняття багатопланове. Її можна розглядати як суму всіх культурних, соціальних і політичних інтересів. Соціальна культура – це культурно-політичне поняття, як пряме звернення митців і мистецьких ініціатив до соціальних актуальних тем щодо включення на рівноправних засадах усіх зацікавлених у процес творення. Важливим моментом при цьому є підтримка суспільного і культурного виміру демократії [5, 6].

Для ефективного соціокультурного розвитку сільських територій виникає потреба у створенні та реорганізації будинків культури, культурних центрів, створенні принципово сучасних арт-просторів, які зможуть стати центром культурних подій та заохочуватимуть й надаватимуть можливості молоді та населенню покращувати культурне життя даних територій. Відповідні культурні центри повинні увібрати в собі функції галереї, лекторіуму, читальних залів, місця для проведення творчих вечорів та майданчика для музичних заходів тощо. Зокрема, Милан Р.Ю. у праці «Проблеми та пріоритети соціокультурного розвитку сільських територій» стверджує, що саме заклади соціальної інфраструктури, які ще не так давно слугували центром публічного життя, зараз знаходяться у вкрай тяжкому стані та не виконують покладених на них функцій. Криза діяльності закладів культури пояснюється недостатньою їх адаптацією до сучасних вимог суспільства та невикористанням усього наявного потенціалу. Саме тому сьогодні виникла необхідність трансформації сільських закладів культури в осередки громадської активності [6]. Тобто, децентралізація (модернізація) публічної влади є невід'ємним елементом механізму соціокультурного розвитку населення, фактором підвищення його соціальної, культурної, духовної та політичної активності.

Отже, соціокультурний розвиток об'єднаних територій громад став своєрідним викликом для управліннь (закладів) культури, оскільки перед місцевими органами влади гостро постають питання, у якому саме форматі створені та реорганізовані будинки культури, культурні центри, арт-простори, як вони мають існувати надалі і які послуги надавати людям, щоб максимально виконувати функції та завдання та максимально бути корисними для об'єднаних територіальних громад.

Об'єднані територіальні громади повинні стати рушійною силою в державі, підтвердити віру людей та почати дійсно піклуватися про них, а саме: надавати якісні та доступні послуги, будувати дороги та інфраструктуру, забезпечувати безпеку людей, створювати якісне медичне забезпечення та соціокультурний розвиток, не чекаючи поки це зробить хтось «згори». Відповідно до чинного законодавства в них для цього є повноваження та кошти. Це дозволить забезпечити зростання довіри до влади, підвищити патріотизм та підвищити активність людей щодо розвитку територій та держави в цілому.

Соціокультурний розвиток територій в процесі децентралізації влади потребує законодавчого закріплення. Зокрема, серед проблем децентралізації, викликів у сфері об'єднання громад виділяють наступні: формування нової ідентичності об'єднаних громад, що передбачає вироблення спільних сенсів у встановленні пам'ятників, політиці пам'яті, спільні дії у створенні нових об'єднань (спортивні команди, культурні заходи тощо); актуалізація питань підготовки проектів, пов'язаних з міжрегіональною кооперацією, реінтеграцією України. Ця складова важлива для зменшення ризику «анклавізації» місцевої влади, що потенційно призводить до різних негативних наслідків, створює корупційні ризики.

Висновки. Перехід від централізованої системи управління до децентралізованої передбачає передачу основних функцій управління у сфері соціокультурного розвитку на місцях. Тобто надання більших повноважень регіональним та місцевим органам державної влади та посилення їх відповідальності за реалізацію державної політики на місцях щодо розв'язання проблемних питань. Процеси децентралізації в соціокультурній сфері надають можливість усій громаді брати участь у спільній

діяльності, що, в свою чергу, посилить відчуття єдності у громаді. Внаслідок цього, населення об'єднаних територіальних громад стане більш активним та об'єднаним у питанні вирішення спільних проблем місцевого розвитку, що є одним із шляхів оптимізації соціокультурної політики при формуванні ціннісних орієнтацій в сучасних умовах. Також цей процес передбачає формування духовно багатой українськомовної, патріотично налаштованої особистості, свідомого громадянина, набуття високої культури міжнародних взаємин та формування у молоді духовної, моральної, художньо-естетичної культури.

Література

1. Децентралізація – найуспішніша з українських реформ, – Спецпосланник уряду Німеччини Георг Мільбрادت. URL : <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/decentralizaciya-najuspishnisha-z-ukrayinskih-reform-specposlannik-uryadu-nimechchini-georg-milbradt>
2. Додон Н.Г. Упровадження соціокультурної політики щодо формування ціннісних орієнтацій на регіональному рівні URL : file:///C:/Users/admin/Downloads/DeBu_2008_1_40.pdf
3. Касперович А. Ю. Перспективы использования социокультурного подхода в исследовании социального взаимодействия в местных сообществах // Методология, теория та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства : зб. наук. пр. – 2008. – Вип. 14. – С.446–452
4. Лапин Н. И. Социокультурный подход и социально-функциональные структуры // Социс. 2000. № 7. С. 7–12
5. Лобас В. Х. Українська і зарубіжна культура, К., 2000.
6. Милан Р. Ю. Проблеми та пріоритети соціокультурного розвитку сільських територій URL : file:///C:/Users/Tatiana/Downloads/sepspu_2013_6_37.pdf
7. Місцевий розвиток за участі громади : Монографія у 2 т. – Суми : Університетська книга, 2013.
8. Підкуйко О. О. Формування моделі розвитку територіальної громади на основі сучасних підходів: теоретичні та практичні аспекти URL : <http://ifs.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2011-1/doc/4/05.pdf>
9. Розвиток культури в умовах децентралізації URL : <https://decentralization.gov.ua/culture>
10. Управління стратегічним розвитком об'єднаних територіальних громад: інноваційні підходи та інструменти. URL : http://www.dridu.dp.ua/proekt_ms/doc/monografiya_2016.pdf
11. Швед М. Вплив освіти і культури на розвиток суспільства. URL : http://er.ucu.edu.ua/bitstream/handle/1/636/Shved_%20Vpluv%20osvitu%20i%20kyltyru.pdf?sequence=1&isAllowed=y
12. Bettina Messner. Über Soziokultur// Kulturmanagement. 2010. N4. S 6-9.

References

1. Decentralization - the most successful of the Ukrainian reforms, - Special Envoy of the Government of Germany Georg Millbrätt. Retrieved from: <https://www.kmu.gov.ua/ru/news/decentralizaciya-najuspishnisha-z-ukrayinskih-reform-specposlannik-uryadu-nimechchi--georg-milbradt> [in Ukrainian]
2. Dodon N.G. Implementation of socio-cultural policy on the formation of value orientations at the regional level. Retrieved from: file:///C:/Users/admin/Downloads/DeBu_2008_1_40.pdf [in Ukrainian].
3. Kasperovich A. Yu. (2008). Perspectives of using the sociocultural approach in the study of social interaction in local communities. Methodology, theory and practice of sociological analysis of modern society, 14, 446-452 [in Ukrainian].
4. Lapin, N.I. (2000). Socio-cultural approach and socio-functional structures. Socis, 7, 7-12 [in Russian].
5. Lobas, V. Kh. (2000). Ukrainian and foreign culture. K. [in Ukrainian].
6. Milyan R. Yu. Problems and Priorities of Socio-Cultural Development of Rural Areas. Retrieved from: file:///C:/Users/Tatiana/Downloads/sepspu_2013_6_37.pdf Retrieved from [in Ukrainian].
7. Local Development with Community Participation. (2013). Sumy: Universitetskaya Kniga [in Ukrainian].
8. Pidkuyko, O. A. Formation of the model of development of the territorial community on the basis of modern approaches: theoretical and practical aspects. Retrieved from: <http://ifs.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2011-1/doc/4/05.pdf> [in Ukrainian].
9. Development of culture in the context of decentralization . Retrieved from: <https://decentralization.gov.ua/culture> [in Ukrainian].
10. Management of Strategic Development of United Territorial Communities: Innovative Approaches and Tools. Retrieved from: http://www.dridu.dp.ua/proekt_ms/doc/monografiya_2016.pdf [in Ukrainian].
11. Shved M. The Impact of Education and Culture on the Development of Society. Retrieved from: http://er.ucu.edu.ua/bitstream/handle/1/636/Shved_%20Vpluv%20osvitu%20i%20kyltyru.pdf?sequence=1&isAllowed=y [in Ukrainian].
12. Bettina Messner (2010). Über Soziokultur. Kulturmanagement, 4, 6-9 [in English].

Стаття надійшла до редакції 12.02.2019 р.